College voor Toetsen en Examens

CONCEPTSYLLABUS NEDERLANDSE TAAL EN LITERATUUR

VMBO GL/TL

Versie 1, september 2025

INHOUDSOPGAVE

1 VOORWOORD 3

2 LEESWIJZER 4

3 (SUB)DOMEINEN IN HET CENTRAAL EXAMEN 5

4 SPECIFICATIES BIJ DE IN HET CENTRAAL EXAMEN TE TOETSEN (SUB)DOMEINEN 6

4.1 DOMEIN A COMMUNICATIE 6
4.2 DOMEIN B TAAL 9
4.3 DOMEIN C LITERATUUR 11

CONCEPT

1 VOORWOORD

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) stelt voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs examenprogramma's vast. Een examenprogramma wordt afgesloten met een eindexamen, bestaande uit een schoolexamen en een centraal examen. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen voor toetsing in het centraal examen: het CE-deel van het examenprogramma.

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) specificeert in een syllabus het deel van een examenprogramma dat voor het *centraal* examen is aangewezen. Een syllabus bevat géén specificatie van de inhouden voor het *schoolexamen.* Informatie over het schoolexamen is te vinden in handreikingen van Stichting Leerplanontwikkeling (SLO).

Het doel van een syllabus is om een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat er in het centraal examen kan worden bevraagd. Een syllabus is ook een hulpmiddel voor kandidaten die zichzelf op een centraal examen voorbereiden, bijvoorbeeld voor het doen van een staatsexamen. Een syllabus is geen volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een centraal examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een centraal examen iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in de syllabus is benoemd, maar logischerwijs in het verlengde daarvan ligt.

Voor elk afzonderlijk examenjaar stelt het CvTE syllabi vast. Dat gebeurt twee jaar vóór de afname van de betreffende centrale examens. Wijzigingen in een syllabus ten opzichte van het voorgaande examenjaar zijn geel gemarkeerd. In een enkel geval kan een al vastgestelde syllabus nog worden aangepast, bijvoorbeeld als een daarin beschreven gegeven feitelijk is veranderd. In de Septembermededeling voorafgaand aan het centraal examen is aangegeven of een syllabus is aangepast.

Het CvTE publiceert de syllabi op examenblad.nl, de officiële website voor de centrale examens in het voortgezet onderwijs.

Opmerkingen over syllabi kun je doorgeven via het contactformulier.

De voorzitter van het College voor Toetsen en Examens,
Drs. J.H (John) van der Vegt MPM

CONCEPT

2 LEESWIJZER

In de syllabi worden de onderdelen van het examenprogramma die aan het centraal examen zijn toegewezen gespecificeerd. Elke eindterm is ontwikkeld vanuit de volgende opbouw: doelzin, 'het gaat hierbij om' en 'te denken valt aan'. De doelzin en 'het gaat hierbij om' zijn vastgelegd in de wet en daarmee uitgangspunt voor de syllabus. De 'te denken valt aan' valt weg en hiervoor komt waar nodig een specificatie in de plaats. Elke eindterm is toegewezen aan het centraal examen (CE), het schoolexamen (SE) of aan beide (CE/SE). In de syllabi worden specificaties toegevoegd aan de onderdelen die aan het CE of aan CE/SE zijn toegewezen, maar alleen indien nodig. Voor het centraal examen zijn zowel de doelzin, 'het gaat hierbij om' en de specificatie het uitgangspunt. De specificatie kan niet los hiervan worden gelezen. Om deze reden zijn de doelzin en 'het gaat hierbij om' ook opgenomen in de syllabi.

CONCEPT

3 (SUB)DOMEINEN IN HET CENTRAAL EXAMEN

Onderstaande tabel bevat het raamwerk met de domeinen en subdomeinen uit het concept-examenprogramma. de inhouden zijn verdeeld over het schoolexamen en het centraal examen over het schoolexamen (se) en het centraal examen (ce).

Domeinindeling	**Titel (sub)domein**	**Toewijzing SE-CE**	
		SE	CE
Domein A	**Communicatie**		
Subdomein A1	Receptieve taalvaardigheid		X
Subdomein A2	Productieve taalvaardigheid	X	X
Subdomein A3	Interactie	X	
Domein B	**Taal**		
Subdomein B1	Taal als systeem	X	X
Subdomein B2	Taal in beweging	X	
Domein C	**Literatuur**		
Subdomein C1	Literatuur als systeem	X	X
Subdomein C2	Literatuur in beweging	X	

CONCEPT

4 SPECIFICATIES BIJ DE IN HET CENTRAAL EXAMEN TE TOETSEN (SUB)DOMEINEN

4.1 DOMEIN A COMMUNICATIE

Subdomein A1 Receptieve taalvaardigheid

Eindterm 1

1	E01. De leerling toont begrip van zakelijke en literaire teksten, passend bij het lees- of luisterdoel. (B)
0	Het gaat hierbij om:
1	lezen van en luisteren en kijken naar teksten;
2	analyseren van communicatieve doelen, perspectieven, publiek en context, in relatie tot het genre;
3	selecteren van bruikbare informatie;
4	verwoorden van hoofd- en bijzaken, hoofdgedachte, thema, relaties binnen teksten en betekenis van de tekst;
5	uitleggen van informatie, passend bij het lees- of luisterdoel, waar nodig met taaladviesbronnen.
0	Specificaties:
1	Het examen bevat uitsluitend schriftelijke teksten.
2	• Beschrijven en uitleggen van de inhoud en de samenhang binnen teksten en de betekenis hieruit afleiden, ook als deze impliciet is. • Bij het begrijpen van zakelijke en literaire teksten de kennis gebruiken van genres (eindterm 9), middelen van overtuigingskracht (eindterm 10) en literaire middelen (eindterm 15).
4	Beheersen van de volgende begrippen: • Tekst: elke vorm van mondelinge, schriftelijke, digitale en multimodale communicatie, waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie door middel van taal worden weergegeven. • Communicatief doel: wat je wilt bereiken door middel van communicatie: informeren, amuseren, instrueren, overtuigen, beschouwen en/of activeren. • Perspectief: zienswijze van de auteur, verschillende invalshoeken in de tekst, vertelperspectief. • Communicatieve context: de tijdruimtelijke en sociaal-culturele omgeving waarin specifieke communicatie plaatsvindt. De context van de communicatie oefent een grote invloed uit op de vorm die de communicatie aanneemt. • Genre: een verzameling teksten van een vergelijkbare soort en met hetzelfde doel, die wordt gekenmerkt door een overeenkomstige inhoud, structuur, stijl, taalgebruik en lay-out. Op elk genre zijn variaties en mengvormen mogelijk, afhankelijk van het communicatieve doel en de context. • Hoofdgedachte: de belangrijkste boodschap van een zakelijke tekst over het onderwerp. • Thema: de grondgedachte van een literaire tekst. • Relaties binnen teksten: de ordening en samenhang van inhouden binnen een tekst.

Eindterm 2

2	E02. De leerling evalueert en reflecteert op zakelijke en literaire teksten, passend bij het lees- of luisterdoel. (B)
0	Het gaat hierbij om:
1	beschrijven van verschillen en overeenkomsten in feiten, meningen, argumenten en perspectieven;
2	beschrijven van inhoudelijke relaties binnen en tussen teksten;
3	beschrijven van tegenstrijdige inhoud binnen en tussen teksten;
4	beoordelen van aanvaardbaarheid, bruikbaarheid en betrouwbaarheid van teksten;
5	reflecteren op de waarde, inhoud en vorm van teksten.
0	Specificaties:
1	Het examen bevat uitsluitend schriftelijke teksten.
2	• Bij deze eindterm gaat het om het diepe begrip van een of meerdere teksten. Dit wil zeggen: op basis van het lees- of luisterdoel vergelijken van teksten, kritisch omgaan met en reflecteren op de inhoud, vorm en de gebruikte perspectieven in een tekst. • Beoordelen van de waarde van de tekst(en), gekoppeld aan het lees- of luisterdoel. • Gebruiken van de kennis van genres (eindterm 9), de middelen van overtuigingskracht (eindterm 10) en de literaire middelen (eindterm 15).
4	Beheersen van de volgende begrippen: • Tekst: elke vorm van mondelinge, schriftelijke, digitale en multimodale communicatie, waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie door middel van taal worden weergegeven; • Perspectieven: zienswijze van de auteur, verschillende invalshoeken in de tekst, vertelperspectief; • Inhoudelijke relatie binnen en tussen teksten: de wijze waarop de inhoud van het ene tekstdeel of de ene tekst zich verhoudt tot die van een ander tekstdeel of een andere tekst.
5	Beoordelen van de aanvaardbaarheid, bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de bronnen op zich en in relatie tot elkaar, uitgaand van het lees- of luisterdoel. • Beoordelen van aanvaardbaarheid: uitleggen in hoeverre informatie dan wel argumentatie in een tekst wel of niet feitelijk, consistent en van voldoende kwaliteit is, gebruikmakend van de kennis van argumentatie en retorische middelen (eindterm 10). • Beoordelen van bruikbaarheid: uitgaand van het lees- of luisterdoel uitleggen waarom (een onderdeel van) een tekst relevant en betrouwbaar is. • Beoordelen van betrouwbaarheid: uitgaand van het lees- of luisterdoel uitleggen waarom (een onderdeel van) een tekst wel of niet betrouwbaar is, lettend op de deskundigheid en intentie van de schrijver, de plaats van publicatie, het genre, het beoogd publiek, het taalgebruik, de actualiteit van de informatie, de kwaliteit van de informatie of argumentatie en de controleerbaarheid van de inhoud.

Subdomein A2 Productieve taalvaardigheid
Eindterm 4

4	E04. De leerling schrijft afgestemd op doel, publiek en context. (B)
0	Het gaat hierbij om:
1	teksten uit zakelijke genres, gerelateerd aan alledaagse, maatschappelijke, opleidings- en beroepscontexten;
2	ordenen, parafraseren en samenvatten van gegenereerde en geselecteerde tekstinhoud;
3	verwoorden van ideeën, ervaringen, gevoelens, gedachten, redeneringen en informatie in begrijpelijk en passend Nederlands;
4	toepassen van kennis over taalverzorging, taalgebruik, genrekenmerken en bronvermelding, waar nodig met behulp van taaladviesbronnen;
5	passend opmaken van een tekst en gebruiken van tabellen en figuren.
0	Specificaties:
1	Het (her)schrijven van teksten voor analoge en digitale kanalen, gericht op het bereiken van het communicatieve doel.
2	Gebruiken van de kennis van genres (eindterm 9), de middelen van overtuigingskracht (eindterm 10) en de literaire middelen (eindterm 15).
3	Verwerken van relevante informatie uit verschillende bronnen tot een voor de doelgroep begrijpelijke en in de gegeven context passende tekst.
4	Beheersen van de volgende begrippen: • Tekst: elke vorm van mondelinge, schriftelijke, digitale en multimodale communicatie, waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie door middel van taal worden weergegeven; • Genre: een verzameling teksten van een vergelijkbare soort en met hetzelfde doel, die wordt gekenmerkt door een overeenkomstige structuur, stijl, taalgebruik en lay-out. Op elk genre zijn variaties en mengvormen mogelijk afhankelijk van het communicatieve doel en de context; • Genrekenmerk: een typerende eigenschap van een tekst binnen een bepaald genre: communicatief doel, structuur, stijl, taalgebruik en lay-out. • Taalconventie: wat in een bepaalde context door een taalgemeenschap gebruikelijk en passend wordt gevonden in het taalgebruik; • Taalverzorging: spelling, interpunctie en formulering.
7	Schrijven van (delen van) de volgende soorten teksten: advertentie, advies, handleiding, klachtenbrief, klachtenformulier, nieuwsbericht, oproep, productbeschrijving, (ingezonden) reactie, review, sollicitatiebrief, sollicitatieformulier, stappenplan, uitnodiging, verslag, werkinstructie.

4.2 DOMEIN B TAAL

Subdomein B1 Taal als systeem

Eindterm 9

9	E09. De leerling toont inzicht in zakelijke en literaire genres. (B)
0	Het gaat hierbij om:
1	benoemen van kenmerken met betrekking tot context, doel, inhoud en vorm, passend bij een genre;
2	beschrijven van genrespecifieke kenmerken van taalgebruik;
3	verbanden leggen tussen het gebruik van genrekenmerken en het communicatieve doel.
1	Specificaties:
1	Weten dat een tekst van een bepaald genre aan bepaalde kenmerken kan of moet voldoen, en dat teksten binnen een genre kunnen variëren of dat teksten kenmerken van verschillende genres kunnen combineren.
2	Herkennen dat het volgen of doorbreken van genrekenmerken het begrip van teksten beïnvloedt (eindterm 1) en genrekennis gebruiken bij de evaluatie van en reflectie op teksten (eindterm 2).
3	Beheersen van de volgende vaktermen: • Genre: een verzameling teksten van een vergelijkbare soort en met hetzelfde doel, die wordt gekenmerkt door een overeenkomstige inhoud, structuur, stijl, taalgebruik en lay-out. Op elk genre zijn variaties en mengvormen mogelijk afhankelijk van het communicatieve doel en de context. ○ Literaire genres kennen een onderscheid in proza, poëzie, dramatische teksten en mengvormen. ○ Zakelijke genres kennen globaal een onderscheid in feitelijke en waarderende teksten. • Context: de tijdruimtelijke en sociaal-culturele omgeving waarin specifieke communicatie plaatsvindt. De context van de communicatie oefent grote invloed uit op de vorm die de communicatie aanneemt. • Genrekenmerk: een typerende eigenschap van een tekst binnen een bepaald genre: communicatief doel, structuur, stijl, taalgebruik en lay-out.
4	Genrespecifieke kenmerken van taalgebruik: eigenschappen van taalgebruik die gebruikelijk en passend zijn voor het communicatieve doel en de context van het gekozen genre. Hieronder vallen zinsbouw, woordkeuze, formeel/informeel taalgebruik, vaktaal, toon, inzet van literaire middelen (zie eindterm 15).

CONC

Subdomein B2 Taal in beweging
Eindterm 10

10	E10. De leerling beoordeelt de overtuigingskracht van een tekst en de auteur of spreker. (B)
0	Het gaat hierbij om:
1	benoemen van standpunt en argumenten en van de context waarin de argumentatie plaatsvindt;
2	beoordelen van de geloofwaardigheid van de auteur of spreker;
3	beschrijven van de manier waarop gevoelens worden opgeroepen bij het publiek;
6	innemen van een standpunt op basis van de overtuigingskracht van argumentatie.
0	Specificaties:
1	Gebruiken van de kennis van de middelen die ingezet kunnen worden om te overtuigen voor het begrijpen van teksten (eindterm 1) en het evalueren van en reflecteren op teksten (eindterm 2).
2	Beoordelen van de overtuigingskracht op de argumentatie (logos), de geloofwaardigheid van de auteur of spreker (ethos) en de wijze waarop de auteur of spreker emoties bij het publiek oproept (pathos). Hierbij kunnen ook visuele elementen een rol spelen.
3	De functionele bevraging van argumentatie staat centraal.
6	Beheersen van de volgende begrippen: • Logos heeft betrekking op de argumentatie. • Ethos heeft betrekking op de geloofwaardigheid van de spreker/schrijver. o Aspecten voor het beoordelen van de geloofwaardigheid van de auteur of spreker: belang, deskundigheid, argumentatie, toon, stijl, woordkeuze, visuele middelen. • Pathos heeft betrekking op het oproepen van emoties bij het publiek. o Middelen voor het oproepen van emoties: toon, stijl, woordkeuze, literaire middelen, visuele middelen. • Retorisch middel: literair middel dat wordt ingezet met een retorisch doel (zie eindterm 16). • • Feitelijke uitspraak: degene die deze uitspraak doet, claimt dat hij waar, waarschijnlijk of aannemelijk is. Er is sprake van een feit wanneer een feitelijke uitspraak waar is. • Waarderende uitspraak: een niet-feitelijke uitspraak, dat wil zeggen een uitspraak over wat goed of slecht is, mooi of lelijk, waardevol of waardeloos, wenselijk of onwenselijk, gepast of ongepast.
7	Beheersen van het volgende begrip: • Framing: het oproepen van een beeld van een onderwerp of persoon, waarbij informatie benadrukt, verborgen of veranderd wordt.
8	Beheersen van de volgende begrippen verbonden aan logos: • Standpunt: een uitspraak die op twijfel of tegenspraak stuit of zou kunnen stuiten volgens de schrijver of spreker. Ook wel stelling(name), bewering, mening. Een standpunt kan impliciet zijn in een tekst. Dit wil zeggen dat het standpunt niet in de tekst is geformuleerd maar er wel uit afgeleid kan worden. • Argument: een uitspraak waarmee een auteur of spreker een standpunt onderbouwt. • Tegenargument: een uitspraak waarmee een auteur of spreker een standpunt of een argument probeert te weerleggen of te ontkrachten. • Argumentatie: het standpunt en het geheel van argumenten dat het standpunt ondersteunt (argumenten) of ontkracht (tegenargumenten).

4.3 DOMEIN C LITERATUUR

Subdomein C1 Literatuur als systeem

Eindterm 15/16

15/16 E15/16. De leerling toont inzicht in het gebruik van literaire middelen bij de interpretatie van teksten. (B)

0 Het gaat hierbij om:

1 beschrijven van thema, inhoud en vorm van verhalende, lyrische en dramatische teksten;

2 beschrijven hoe literaire middelen gebruikt worden om bepaalde effecten bij de lezer of luisteraar te bereiken;

0 Specificaties:

1 Gebruiken van kennis van literaire middelen voor het begrip van teksten (eindterm 1) en de evaluatie en reflectie op teksten (eindterm 2). Kennis van literaire middelen wordt daarbij niet op zichzelf bevraagd.

3 Beheersen van de volgende begrippen:

- beeldspraak
  - metafoor in strikte zin
  - vergelijking
- stijlfiguren
  - herhaling
  - opsomming
  - overdrijving
  - retorische vraag
  - spot
  - ironie
  - sarcasme
  - tegenstelling
  - woordspeling
- rijm
  - alliteratie
  - assonantie
- verteltechnieken
  - motieven
  - abstract motief
  - leidmotief
  - open plekken
  - personages
  - ruimte
  - concreet
  - symbolisch
  - tijdsprongen
  - vertelperspectief
  - alwetende verteller
  - ik-verteller
  - personale verteller
- thema: de grondgedachte van een literaire tekst

COLLEGE VOOR TOETSEN EN EXAMENS

Diploma's in Nederland zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op landelijke, centrale examens. Het vertrouwen van vervolgopleidingen en werkgevers in diploma's is dus onder meer afhankelijk van de kwaliteit van die examens.

Als College voor Toetsen en Examens (CvTE) zorgen we voor centrale examens die dat vertrouwen waard zijn. Vanuit de gedachte 'van, voor en door het veld' werken we nauw samen met mensen uit het onderwijs, zoals docenten, leerkrachten en examensecretarissen.

cvte.nl

SAMEN BOUWEN WE AAN GOEDE TOETSEN EN EXAMENS

Toetsen primair onderwijs: doorstroomtoetsen en leerlingvolgsystemen. Vergelijkbaarheid van doorstroomtoetsresultaten en kwaliteitsbewaking van doorstroomtoetsen en leerlingvolgsystemen.
Cvtetoetsenpo.nl

Centrale examens voortgezet onderwijs: het centrale deel van de eindexamens vmbo, havo of vwo.
Het diploma geeft toegang tot passend vervolgonderwijs.
Examenblad.nl

Staatsexamens voortgezet onderwijs: examens voor iedereen die individueel of op vso-scholen niet in staat is via het regulier voortgezet onderwijs examen af te leggen.
Staatsexamensvo.nl

Centrale examens middelbaar beroepsonderwijs: centrale examens Nederlandse taal en Engels voor studenten in het mbo. De uitkomst is onderdeel van het mbo-diploma.
Examenbladmbo.nl

Staatsexamens Nederlands als tweede taal: examens Nederlandse taal voor iedereen die Nederlands niet als moedertaal heeft. Het diploma toont aan dat het Nederlands voldoende is voor werk of opleiding.
Staatsexamensnt2.nl